

Erdmuth Dorothea hraběnka von Zinzendorf

Přednáška na VII. mezinárodní konferenci Moravian v Suchdole n.O. v říjnu 2015

Pavel Neústupný, Berlín

Léta mládí a svatba

Erdmuth Dorothea von Reuß se narodila 7.listopadu 1700 v Ebersdorfu v duryšském Vogtlandu na okraji Franckého lesa. Její otec hrabě Heinrich X. Reuß z Ebersdorfu brzy zemřel. Matka Erdmuthe Benigna von Reuß, rozená von Solms-Laubach, silná a zbožná žena, poznala na rodném dvoře v Laubachu Philippa Jacoba Spenera, „otce pietismu“, a byla pietismem silně ovlivněna. Na ebersdorfském dvoře mají domácí církev s vlastním dvorním kazatelem, ke které patří celá rodina a všichni zřizenci.

Erdmuth Dorothea vyrůstá v bezpečné a odloučené atmosféře na Ebersdorfském zámku. Má pět sourozenců a je spolu s o rok starším bratrem vyučována domácími učiteli. Již časně je matkou zasvěcována do vedení domácnosti, v čemž se ověřuje jako dovedná, takže jí matka brzy předává vedení domácího hospodářství.

O rok starší bratr Heinrich XXIX von Reuß studuje v letech 1716 až 1719 na pedagogiu v Halle u Augusta Herrmanna Francka. Potom poznává v Amsterdamu mladého hraběte Nicolause Ludvíka von Zinzendorfa, který byl dříve také Franckovým studentem. Rychle navazují přátelství a Heinrich zve Zinzendorfa k návštěvě v Ebersdorfu.

Kdo je vlastně hrabě von Zinzendorf? Narodil se 26.května 1700 v Drážďanech. Jeho otec byl ministrem na dvoře kurfiřta v Drážďanech, zemřel ale krátce po narození syna. Jeho matka se znovu provdala za pruského generála von Nazmera, s kterým musela hodně cestovat. Proto Nicolaus Ludvík vyrůstal u své babičky z matčiny strany, zemské správcové Henrietty Kathariny von Gersdorf, na zámku Großhennersdorf v Horní Lužici. Babička byla přesvědčená křesťanka a patřila dříve ke kruhu Spenera v Drážďanech. Měla na Ludvíka velký vliv a on se od ní naučil osobnímu vztahu se Spasitelem. Láska ke Kristu určovala jeho život. Podle jejího přání musel Zinzendorf studovat ve Wittembergu práva a měl pak vstoupit do státní služby.

V únoru 1721 je Zinzendorf v poštovním kočáru na cestě do Castellu, aby se ucházel o ruku své sestřenky Theodory von Castell, aniž by ovšem tušil, že se o ní uchází také jeho přítel Heinrich. Nedaleko Plauenu má Zinzendorf cestovní nehodu. Jeho kočár se dostal do zaplavené oblasti a převrátil se. Dojede do blízkého Ebersdorfu, aby si vysušil věci a navštívil svého přítele. Zde se poprvé setkává s Erdmuthou. O Theodore mluví všichni otevřeně. V březnu 1721 dojde zpráva, že se Theodore zaslíbila Heinrichovi (22). Zinzendorf je zklamán a zarmoucený, poddává se ale Božímu vedení, které v tom vidí. Přijíždí znovu do Ebersdorfu a poznává lépe Erdmuthu. V jeho srdci vyvstane přání se s ní oženit.

Trvá to pak ještě několik měsíců. Erdmuth neodpovídá na jeho dopisy. Jeho přítel se za něj zasazuje u své matky. Ta ale visí na své dceři a nechce ji pustit do hříšných Drážďan, kde chce Zinzendorf nastoupit do státního úřadu jako justiční rada drážďanského zemského úřadu. Zinzendorfova babička mu nabízí statek Berthelsdorf za velmi výhodnou cenu. V květnu 1722 je mu vyplaceno dědictví po otci a může koupit Berthelsdorf. Jeho sen by se mohl vyplnit – ve vlastním stavovském panství by mohl založit „zámecký sbor/ ecclesiolu“, tak jako v Ebersdorfu. A Erdmuth by byla v této domácí církvi tou nejlepší domácí matkou, vždyť byla vychována v ebersdorfském duchu!

Zinzendorf přijíždí do Ebersdorfu a prosí Erdmuth, aby se stala jeho ženou. Je k ní upřímný: Miluje ji z celého srdce, ale Pána Ježíše miluje ještě mnohem víc. Chtěl by si podržet jako manžel svobodu k následování svého Pána, kam ho povolá, možná dokonce jít mezi pohany a kázat jim Spasitele. Co si představuje, je „Streiterehe“, bojovné manželství, kde nejde ani tak o osobní štěstí manželů, nýbrž o společnou práci pro Boží království. Manželka by měla převzít všechny správcovské, hospodářské a rodinné úkoly, aby tím uvolnila svého manžela pro službu Pánu (27).

Erdmuth mu rozumí a sdílí Zinzendorfovy myšlenky. Její obětavost je oslovena a také její velká připravenost k následování Krista, která může znamenat i strádání a odříkání. Nakonec svoluje, i obě rodiny souhlasí se svatbou.

16.srpna 1722 jsou zasnuby a 7.září jsou oba v ebersdorfské zámecké kapli oddáni. Na prstenu hra-

běnký je vryto: 'Milujme Ho', na prstenu hraběte 'neboť On první miloval nás'.

První roky manželství

V Berthelsdorfu stojí zámek, je ale polorozpadlý a musí být nejdřív opraven. Tím je pověřen správce Heitz. V červnu 1722 přišli do Zinzendorfova panství první moravští exulanti, což už před časem přislíbil Zinzendorf Moravanu Christianu Davidovi. Heitz podává Zinzendorfovi zprávu, že jim určil místo k usídlení a ke stavbě poblíž silnice z Löbau do Žitavy. Toto sídliště nazývá 'Herrenshut', z čehož později vznikne 'Herrnhut', Ochránov.

Zinzendorfovi přijíždějí 22.prosince 1722 poprvé společně z Drážďan do Berthelsdorfu. Sejdou se na vánoční bohoslužbě v malém berthelsdorfském kostele, je zde i nový farář Johann Andreas Rothe, kterého Zinzendorf získal. Kolem nich se shromažďují už první členové „zámeckého sboru/ecclesioly“ včetně moravských exulantů z nového sídliště.

Hraběnka přebírá dozor nad Zinzendorfovým hospodářstvím. Musí vzít úvěr, pozemky pronajmout, někdy i dát své šperky do zástavy. Postupně vyvíjí jistotu a obchodní nadání, což její muž velmi obdivuje, protože takové nadání vůbec nemá. Nemá peníze, má ale velké stavební plány. Když peníze má, zachází s nimi bezstarostně. Erdmuth mu k tomu často říká své mínění, vždycky ale za ním stojí. Bez její odvážné, ale zároveň opatrné peněžní a dlužní politiky, by nebyly jeho projekty uskutečnitelné. Ti dva se dobře doplňují: její střízlivé, vyrovňující jednání je nutnou protiváhou k Zinzendorfově překypující, geniální aktivitě. A stále stojí pro oba v popředí společný cíl, práce pro Boží království (41).

Ermuth má od konce r.1725 dceru Benignu; první dítě, v r.1724 narozeného syna, ztratila po několika málo měsících. Náhlé úmrtí babičky v březnu 1726 přináší pro Zinzendorfovy velkou změnu. Hrabě se nechává v Drážďanech na neurčitou dobu uvolnit ze služby. Stěhují se v polovině r.1727 definitivně do nově postaveného panského domu v Herrnhutu.

Spolupracovnice v Herrnhutu

V Herrnhutu už žije na 300 obyvatel, polovina z nich jsou Moravané, kteří uprchli kvůli pronásledování své víry. Dochází k nejednotě a rozkolům. Zinzendorf se neúnavně snaží o urovnání a uzdravení vztahů. Vypracovává statuty, které jsou základem místního sboru. K řešení přispívá velký duchovní průlom 13.srpna 1727 při společné večeři Páně v Berthelsdorfu, který od té doby nazývají probuzením.

Hraběnka se plně podílí na vzniku nové struktury sboru, 'Gemeine'. Vznikají úřady pastýřské péče: starší, pomocníci, učitelé a napomínající, a diakonické služby. Ty samé úřady jsou zavedeny i pro sestry. Vznikají nejen rodinné domy, ale i společenství svobodných, částečně s dílnami, tzv. kůry, oddělené podle pohlaví.

Erdmuth je představená sester, má úřad pomocnice a vedení jedné tzv. 'Bande', skupinky. Členové skupinky se schází jeden večer v týdnu, mluví o svém duševním životě a říkají si navzájem „všechno, co mají na srdci a na svědomí“ (51). Tato skupinka leží Erdmuth velmi na srdci a v tom se ukazují její velké schopnosti pastýřské péče.

Vedle práce ve sboru vede Erdmuth rozsáhlou domácnost s ca 20 osobami u stolu. Má ovšem na pomoc rozsáhlé služebnictvo. Je příkladem hlavně ženám. 19.září 1727 je narozen syn Christian Renatus. V příštích pěti letech přivede Erdmuth čtyři další děti na svět, které ale všechny zemřou jako kojenci nebo malé děti. To těžce na Erdmuth doléhá a zatěžuje ji to duševně i tělesně.

Císařský dvůr ve Vídni zaslal 1732 Augustu Silnému, saskému kurfiřtovi a polskému králi, stížnost proti Zinzendorfovi, že přijímá císařské poddané z Čech a Moravy. Hrozí mu vypovězení ze Saska. Co bude s jeho hospodářstvím? Zinzendorf je přepisuje své ženě. 13.listopadu 1732 se na podkladě kupní smlouvy Erdmuth stává majitelkou Bethelsdorfu s panskými právy v Herrnhutu. Výpovědní dekret skutečně přichází. August Silný ale umírá v únoru 1733 a jeho následovník vypovězení ruší. Moravané dostávají toleranci.

Domácí matka poutnického sboru

Erdmuth skládá také písně a mnohé z nich jsou součástí Herrnhutské zpěvníku. Pomáhá manželovi při sestavování Hesel. Ve věci mytí nohou, které je v Herrnhutu praktikováno jako prokázání pokory podle příkladu Ježíše, překoná Erdmuth svou stavovskou zdrženlivost, přebírá tuto službu a nabízí sestrám tykání. Přizpůsobuje se jim i v otázkách oblékání.

Hrabě a hraběnka cestují 15. února 1736 s doprovodem do Holanska. Když se vrací, zastihne je na cestě dopis kurfiřta: Zinzendorf je s okamžitou platností znovu vypovězen ze Saska. Do Herrnhutu přijde vyšetřovací komise se zřejmým úmyslem rozpustit sbor a ústavy.

Zinzendorf zůstává klidný, „mluví o té věci se Spasitelem“ (70) a nenechává se ve své důvěře ničím otrást. Vyšetření trvá 11 dní a je neočekávaně přátelské a rozvážné. Erdmuth o tom píše svému muži, který čeká v Ebersdorfu. Zvlášť podezřelí jsou modlitebníci v hodinových modlitbách, „před nimi se bojím jako před vojáky“ (72). Výsledkem je tichý souhlas s další tolerancí bratrské církve.

Zinzendorf se se svými ubytoval v napůl rozpadlém hradu Ronneburgu u Marienbornu, kde se usídlily zchudlé rodiny se zanedbanými dětmi, a také mnozí Židé. Na Zinzendorfovu naléhavou prosbu přijíždí Erdmuth s mladšími dětmi. Po několika týdnech jí předává dozor nad hradem a vyráží na delší cestu do Livonska. Poutnický sbor má vyčkat na hradě jeho návratu a v nejistém případě nechat rozhodnout los.

Týdny na hradě patří k nejhorším dobám v životě Erdmuth. Její malý syn Christian Ludwig onemocní úplavicí a zemře. Erdmuth je velmi zoufalá. Zinzendorf nepíše. Erdmuth má velké problémy s losem. Ukazuje se zde celá problematika takového rozhodování. Konečně se stěhují 11. října 1736 do Frankfurtu. Zinzendorf se vrací 7. listopadu z Livonska a přijíždí do Frankfurtu. Jeho cesta byla úspěšná.

Erdmuth je nadále místní paní v Herrnhutu a domácí matka poutnického sboru, což je neuvěřitelná zátěž. Je často těhotná: do roku 1740 porodí 12 dětí, z nichž jen čtyři přežijí dětský věk. V r. 1738 se rodina stěhuje na zámek Marienborn, který holanďští přátelé pro poutnický sbor najali. V blízkosti se plánuje vybudování nového sídliště, Herrnhagu.

Reprezentantka Jednoty bratrské

Zinzendorf odjíždí začátkem r. 1738 do Karibiku na ostrov Sv. Tomáše, aby navštívil tamější herrnhutské misionáře. Vrací se po měsících nazpět, má záchvaty malárie a vředy, je ale nadšený z cestovních dojmů. Erdmuth prochází těžkou plicní chorobou, z které se pomalu zotavuje.

Na podzim 1741 chce Zinzendorf podniknout delší cestu do Pensylvánie v severní Americe a vzít s sebou nejstarší dceru Benignu. Erdmuth dostává od svého muže několik úkolů, které má v jeho nepřítomnosti splnit. V Ebersdorfu má být prostřednicí, v Dánsku má navštívit královnu.

Její třetí, nejtěžší cesta ji vede do Rigy v Livonsku a do Petrohradu. Baltické provincie stojí od r. 1710 pod ruským panstvím. Skrze Herrnhutské zde vzniklo silné lidové náboženské hnutí, ano dokonce probuzení. Bratrská práce je ale mezitím z Petrohradu ohrožena. Proto cestuje hraběnka z Rigy dále do Petrohradu, aby se u ruské císařovny za bratrskou práci přimluvila. Je velmi nejistá a neví jak postupovat. Atmosféra na petrohradském dvoře je nejasná a nevypočitatelná. Hraběnka nedostává audienci a vrací se 21. března 1743 nazpět do Rigy. Do Rigy přichází krátce po jejím odjezdu směrem k Prusku císařský rozkaz, který zakazuje „tu novou sektu, jejímž původcem je jistá hraběnka Zinzendorfová“ (92). Jede za ní jízdní oddíl z Rigy, zastavuje ji a plukovník se pokouší hraběnkou přimět k návratu. Překládá jí do němčiny císařský dopis, v kterém císařovna údajně lituje, že nemluvila s hraběnkou. Prosí ji o návrat a slibuje jí „císařský dárek“. Ruský mluvící komorní sluha hraběnky je přesvědčen, že se ve skutečnosti jedná o zatykač, postaví se za ruského plukovníka a dává hraběnce divokými pohyby znamení, aby ji přiměl k odmítnutí tohoto pozvání. Jelikož už hraběnka není na ruském území, musí se plukovník vrátit bez ní (93).

22. května 1743 dosáhne Erdmuth Marienborn a může obejmout svého muže a svou dceru Benignu, kteří jsou od konce dubna nazpět z americké cesty.

Ústup do soukromí a poslední léta života

Mnozí se ptají, jaký je poměr Zinzendorfa k Anně Nitschmannové, jeho nejbližší spolupracovnici, která ho provází na cestách a sedává v jeho kočáru, zatímco Erdmuth, jeho manželka, jede v dalším kočáru za nimi. Zinzendorf dokonce jmenoval Annu na několik let „matkou sboru“ (103).

Anna přišla s rodiči v r. 1725 jako desetiletá z Moravy do Herrnhutu a žila později nějakou dobu v hraběcí domácnosti jako vychovatelka zinzendorfských dcer. 1730 se jako patnáctiletá stala starší sester. Zinzendorf poznal její duchovní obdarování a pověřil ji vedením pastýřské péče sester, v čemž vystřídal Erdmuthu. Anna měla těžkou krizi víry a Zinzendorf jí stál jako pastýř k dispozici. Anna se ale do něho „až moc zamilovala“ (103). Zinzendorf se nechal adoptovat Anniným otcem Davidem Nitschmanem, aby ulomil hrot pověstem. Stali se tedy bratrem a sestrou. Erdmuth se k hojným pověstem ohledně Anny nikdy nevyjadřovala. Skrze častá a dlouhá odloučení manželů ale došlo k jejich postupnému odcizení.

V r. 1748 odjíždí Zinzendorf z Herrnhagu do Londýna a zanechává svého syna Renatuse jako staršího bratru a tím i jako vedoucího všeho. Renatus se dostává do vlivu několika lehkomyšlných bratrů, slavnosti se vymykají, mravy se uvolňují a varující hlasy rostou. Erdmuth to také vidí, ale nezasahuje. Zinzendorf je v Londýně informován a ukončuje „trestajícím dopisem“ (106) tyto neudržitelné poměry a povolává syna k sobě do Anglie. Ten se v Londýně trápí výčitkami a cítí se jako neschopný.

Sídlo Herrnhag musí být během tří let uprázdněno. Všichni obyvatelé, je jich na 1000, se postupně vystěhovávají, sídlo je prázdné a pustné. Erdmuth se stěhuje znovu do Herrnhutu.

7.března 1752 přivádí Benigna von Watteville na svět syna, Erdmuth se poprvé stává babičkou a moc se raduje. Hrozivá zpráva přichází z Londýna: Renatus těžce onemocněl na plicích. Erdmuth se vydává na cestu do Londýna, ale ještě na cestě v Holandsku ji zastihne zpráva, že Renatus 28.května 1752 zemřel. Erdmuth se zhroutl, onemocní a nejradši by svého milovaného syna následovala do věčnosti. Její vůle k životu se zdá být zlomena.

Saský kurfiřt již v r.1747 zrušil Zinzendorfovo vypovězení. Hrabě ale zůstal v Anglii, aby se staral o nově vzniklé sbory. Když se vrací v r.1755 do Herrnhutu, ukazuje se velmi rychle, že společné soužití hraběte a hraběnky Zinzendorf už není možné. Životní zvyky obou se rozdílně vyvinuly. On se stěhuje do Berthelsdorfu na zámek, Erdmuth zůstává bydlet v Herrnhutu.

„Mama“ upadá v květnu 1756 čím dál tím víc do únavy a slabosti. Stará se o ni mnoho příbuzných. Zinzendorf ji navštěvuje 14.června a netuší, že ji vidí naposled. Erdmuth umírá 19.června 1756. Přinášejí Zinzendorfovi zprávu do právě probíhající synody v Berthelsdorfu. Je ohromený, „zavírá se na několik hodin a vyplakává se“ (120).

25. června se koná pohřeb hraběnky za velkého účastenství. Schází se asi 2000 lidí. Osm služebníků nese rakev, za nimi se pohybuje průvod „v nezvyklé hluboké úctě a klidu“ (121) na Hutberg k Božímu poli sboru.

Zinzendorf ji nazýval „kněžna Boží mezi námi“. Jak pravdivé!

Jediným podkladem pro tuto přednášku byla následující kniha:

GEIGER, Erika: Erdmuth Dorothea Gräfin von Zinzendorf, SCM-Verlag (Stiftung Christliche Medien), Holzgerlingen, 3. Auflage 2009, 144 Seiten. ISBN: 978-3-7751-4825-2

Nadpisy oddílů vycházejí z oddílů knihy. Čísla v závorkách udávají stránku v knize.

Kniha obsahuje vedle seznamu literatury též ca 200 poznámek.

Na www.go-east-mission.net erscheint im Oktober 2015.

Německá verze přednášky je [zde](#).